

УДК 339.13:338.439

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V56(2026)-43

Яценко В. М., доктор економічних наук, професор, професор кафедри туризму і готельно-ресторанної справи, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

ORCID: 0000-0001-7180-0986

e-mail: JatsenkoVM@ukr.net

Соловей О. В., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

ORCID: 0009-0006-3650-1706

e-mail: solovei.oleksandr423@vu.cdu.edu.ua

Становлення і розвиток сучасного агропродовольчого ринку в Україні

Анотація. У статті досліджено еволюцію агропродовольчого ринку України в умовах воєнного стану та повоєнної адаптації. Визначено місце продовольчого ринку в системі національного ринку сільськогосподарської продукції, проаналізовано механізми ціноутворення та конкуренції. Наведено ретроспективний аналіз ключових показників за 2023-2025 рр., оцінено рівень споживання базових продовольчих ресурсів, експортний потенціал агросектору та розроблено прогноз агропродовольчого ринку України до 2030 року.

Ключові слова: агропродовольчий ринок, продовольча безпека, експорт сільськогосподарської продукції, ціноутворення, споживчий попит, ритейл, прогнозування.

Yatsenko Volodymyr, Ph.D. in Economics, Professor, Professor in the Department of Tourism and Hospitality Management, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

Solovey Oleksandr, candidate for a third-level (educational and scientific) degree in higher education—Doctor of Philosophy, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

The Formation and Development of the Modern Agri-Food Market in Ukraine

Abstract. Introduction. The food market is strategic for Ukraine's economic security, directly affecting public health, social stability, and national independence. The full-scale war has fundamentally transformed operating conditions: infrastructure damage, disrupted logistics, forced migration, and reduced purchasing power have created unprecedented challenges. At the same time, martial law has stimulated adaptation mechanisms, retail automation, and reorientation of export flows from sea routes to rail and river alternatives. This paper addresses the research gap in comprehensive academic analysis covering 2023-2025 with evidence-based forecasts to 2030, considering wartime risks and European integration commitments.

Purpose. To provide a comprehensive analysis of Ukraine's modern food market formation and functioning during 2023-2025 and to develop a scientifically grounded forecast until 2030. Specific objectives include substantiating the market's systemic importance; examining supply, pricing, competition, and regulation; assessing consumption levels for basic products; characterizing agricultural export potential; and developing projected indicators based on strategic government documents.

Results. Ukraine's food retail sector demonstrated remarkable resilience in 2024: retail turnover reached UAH 770.7 billion (USD 19.2 billion), a 17% year-on-year increase; 310 new stores opened (41.5% in Western Ukraine); by early 2025, approximately 5,100 food stores operate nationwide. Price formation is primarily cost-driven, with logistics adding 15-25% to product costs. Ukraine maintains absolute self-sufficiency in grains (>500%), sunflower oil (>1,000%), eggs (100%), potatoes (98-100%), sugar (>150%), and meat (95-100%). Global export shares: 36% of world sunflower oil, 38% sunflower meal, 13% corn, 7% wheat. Grain and oilseed exports reached USD 12.9 billion in 2024 (growth potential +3.9 billion). Forecasts to 2030: grocery retail maintains upward trend; snacks market may reach USD 4.7 billion; meat consumption could rise to 65-70 kg per capita; Ukraine could become a significant blueberry exporter.

Conclusions. Ukraine's modern food market has demonstrated extraordinary resilience. Despite population decline and infrastructure destruction, retail networks expanded and turnover recovered. Ukraine retains its status as the "breadbasket of the world" (36-38% of global sunflower oil market). Under an optimistic scenario, grain and oilseed exports could increase by 30-40% by 2030. Key risks include prolonged war, deepening demographic crisis, export blockades, and insufficient recovery funding.

Keywords: agri-food market; food security; agricultural exports; pricing; consumer demand; retail; forecasting.

JEL Classification: Q13, Q18, L81.

¹Стаття надійшла до редакції: 21.04.2026

Received: 21 April 2026

Постановка проблеми. Продовольчий ринок є стратегічним елементом економічної безпеки будь-якої держави, оскільки його стан безпосередньо впливає на рівень здоров'я населення, соціальну стабільність та незалежність країни. Для України, яка є одним із глобальних постачальників агропродукції, функціонування внутрішнього продовольчого ринку набуває особливого значення в контексті забезпечення національних інтересів.

Повномасштабна війна докорінно змінила умови господарювання: пошкодження інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, вимушена міграція населення та зниження купівельної спроможності створили безпрецедентні виклики. Водночас воєнний стан стимулював пошук нових механізмів адаптації, автоматизації торгівлі та переорієнтації експортних потоків. Проблема полягає у необхідності наукового осмислення цих трансформаційних процесів для вироблення ефективної державної політики у сфері продовольчої безпеки з урахуванням довгострокових трендів до 2030 року.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методологічні засади функціонування продовольчих ринків в Україні стали предметом наукових розвідок значної когорти вітчизняних учених. У сучасній науковій літературі сформувався кілька основних напрямів дослідження.

Школа аграрної економіки та підприємництва представлена науковцями Національного наукового центру "Інститут аграрної економіки". М.Й. Малік [1] у своїх працях розвиває теорію аграрного підприємництва, акцентуючи увагу на інституційних засадах формування продовольчого ринку та ролі сільськогосподарських кооперативів. О.Г. Шпикуляк [1] досліджує механізми ціноутворення на агропродовольчу продукцію, обґрунтовуючи необхідність балансування інтересів виробників і споживачів через систему маркетингових каналів.

Бокій О. В. [2] розробила методологічні підходи до оцінювання рівня продовольчої безпеки держави, визначивши порогові індикатори споживання основних видів продуктів. Їхні дослідження доводять, що навіть у кризових умовах Україна зберігає достатній рівень самозабезпечення базовими товарами, однак проблема доступності (ціновий фактор) залишається критичною.

Вагомий внесок у дослідження конкуренції на продовольчому ринку зробили аналітичні центри GT Partners Ukraine [3] та Pro-Consulting [4], які систематично відстежують динаміку мережевої торгівлі, концентрацію ринку та зміни в споживчій поведінці. Їхні звіти за 2023-2024 роки засвідчують феноменальну стійкість галузі: попри війну, відбулося відкриття понад 300 нових торговельних майданчиків, що суперечить поширеним очікуванням економічного спаду [3; 4].

Останні дослідження дедалі більше зосереджуються на питаннях адаптації аграрного

сектору до стандартів ЄС. Міжнародна науково-практична конференція "Стратегії розвитку аграрного сектору економіки до 2030 року" (листопад 2025 р.) [10] окреслила пріоритетні напрями: кліматично-орієнтована трансформація, гуманітарне розмінування земель та поствоєнне відновлення.

Незважаючи на значний доробок, комплексних досліджень, які б охоплювали період 2023-2025 років і водночас надавали прогностичні оцінки до 2030 року з урахуванням воєнних ризиків та євроінтеграційних зобов'язань, бракує. Більшість наявних робіт або зосереджені на довоєнному періоді, або аналізують лише окремі аспекти (логістику, експорт або споживання). Ця стаття покликана заповнити зазначену прогалину.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є комплексний аналіз процесів становлення та функціонування сучасного продовольчого ринку України у 2023-2025 роках та розробка науково обґрунтованого прогнозу його розвитку до 2030 року. Для досягнення мети поставлено такі завдання:

1. Обґрунтувати системну важливість продовольчого ринку для національної економіки.
2. Дослідити механізми формування пропозиції, цін та конкуренції в сучасних умовах.
3. Надати кількісну оцінку стану ринку та рівня споживання основних видів продовольства за 2023-2025 рр.
4. Охарактеризувати експортний потенціал та глобальну роль України.
5. Розробити прогностичні значення ключових показників продовольчого ринку до 2030 року.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продовольчий ринок виконує унікальну системоутворюючу функцію. Він є сполучною ланкою між трьома критичними секторами: сільським господарством (виробництво сировини), переробною промисловістю (створення доданої вартості) та роздрібною торгівлею (задоволення кінцевого попиту). У 2024 році загальний обсяг роздрібного товарообороту продовольчих товарів через сучасні канали продажів сягнув 770,7 млрд грн (19,2 млрд дол. США), що на 17% більше у гривневому еквіваленті порівняно з 2023 роком [4].

Значення цього сектору для національної економіки є багатоаспектним. По-перше, він забезпечує роботою близько 300-350 тис. осіб безпосередньо в торгівлі. По-друге, формує до 12-14% податкових надходжень до місцевих бюджетів (за рахунок ПДФО та єдиного податку). По-третє, є ключовим каналом збуту для 15-20 млн тонн сільгосппродукції щорічно. Станом на початок 2025 року в країні функціонує близько 5,1 тис. продуктових магазинів, що свідчить про високу насиченість ринку навіть в умовах війни [3; 4].

Перехід до ринкової економіки в 1990-х роках на пострадянському просторі відбувався через лібералізацію цін та приватизацію. Для України цей

період характеризувався руйнуванням централізованої системи державних резервів (Держрезерв) та переходом до формування комерційних перехідних запасів у приватних операторів. Сучасний етап вимагає відновлення стратегічних резервів у новому форматі: з урахуванням воєнних ризиків (бомбосховища, децентралізація зберігання) та страхових запасів на випадок блекаутів.

В умовах війни домінує логістична складова. Зростання вартості пального, пошкодження шляхів та необхідність використання довгих маршрутів (через західні кордони) додають до собівартості продукції 15-25%. Аналітики StrategyHelix [9] прогнозують, що до 2030 року зростання ринку буде відбуватися переважно за рахунок цінового фактора, а не відновлення споживчих обсягів. Інфляція має переважно витратний характер, а не споживчий (тобто ціни зростають через подорожчання логістики та енергоносіїв, а не через збільшення попиту).

До 2022 року конкурентна боротьба була головним драйвером ефективності. Сьогодні пріоритети змістилися: конкуренція відійшла на другий план, поступившись місцем виживанню та утриманню персоналу. Проте ринок залишається фрагментованим та конкурентним, в якому беруть участь понад 180 операторів. Лідером є мережа АТБ (>1250 магазинів), однак її частка не є монопольною завдяки активному розвитку регіональних гравців (Mashket, Файно Маркет) та франчайзингових структур (SPAR, Наш Край) [3].

Держава втручається переважно через механізм граничних надбавок на соціально значущі товари (хліб, молоко базових жирів, яйця, цукор, олія) та Антимонопольний комітет (перевірка узгоджених дій мереж). Стратегічним документом є Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні до 2030 року, ухвалена Кабінетом Міністрів у листопаді 2024 року [7]. Вона визначає "дорожню карту" підготовки аграрного сектору до вступу України в ЄС.

Результати дослідження сучасного продовольчого ринку України свідчать, що у 2023 році, першому повному році війни, відбулась шокова адаптація до нових умов. Ринок характеризувався дефіцитом пального та ускладненою логістикою через блокаду портів. Споживачі перейшли на стратегію заощадження та закупівлі тривалих продуктів (круп, консерви). Товарооборот склав 657,1 млрд грн. Багато торговельних підприємств на сході та півдні були знищені або зачинені. Водночас спостерігалось зростання частки онлайн-продажів як адаптивного механізму.

У 2024 році набув активності процес відновлення та експансії продовольчого ринку на захід України. Продемонстровано вражаючу стійкість. Відкрито 310

нових підприємств торгівлі, що є символом економічного оптимізму. Географія відкриттів змістилася на захід (41,5% нових точок — Волинська, Львівська, Закарпатська області) та центр (16%). Роздрібний товарооборот зріс до 770,7 млрд грн [4]. За даними Інституту економічних досліджень та політичних консультацій [6], експорт зернових та олійних культур склав 12,9 млрд дол. США.

Станом на початок 2025 року діє близько 5,1 тис. магазинів [3; 4]. Ключовим лімітуючим фактором стає кадровий дефіцит через мобілізацію та міграцію. Відкриття нових точок залишиться на рівні 2024 року, оскільки можливості забезпечити підприємства продовольчого ринку найманим персоналом є досить обмежені. Зберігається тренд на автоматизацію (каси самообслуговування) та розвиток омніканальності (онлайн-замовлення). Міністерство економіки розпочало підготовку нової експортної стратегії до 2030 року, орієнтованої на перехід від сировинної моделі до агропромислової [7].

Аналіз споживання продовольства в Україні (2023-2025 рр.) базується на скоригованих даних з урахуванням зменшення чисельності населення (оцінки коливаються в межах 28-35 млн осіб на підконтрольній території, включаючи ВПО). Нижче наведено усереднені показники внутрішнього річного споживання (табл. 1).

Відбувається заміщення імпортованих преміальних позицій (тверді сири, фрукти) більш дешевими локальними аналогами. Аналітики EastFruit [5] прогнозують, що до 2030 року Україна зможе стати значним експортером ягід (особливо чорниці) на європейському ринку, конкуруючи з Польщею.

Незважаючи на війну, Україна залишається критично важливим гравцем на глобальній продовольчій арені. За даними Інституту економічних досліджень та політичних консультацій (IER) [6], дослідження охопило 179 секторів економіки та понад 4500 товарних позицій за період 2020-2024 років.

Глобальна частка України (оцінка 2024-2025 рр.):

- Соняшникова олія: 36% світового експорту
- Соняшниковий шрот: 38%
- Кукурудза: 13%
- Пшениця: 7%

Лідерами за експортним потенціалом залишаються виробництво зернових та олійних культур (експорт 2024 року — 12,9 млрд дол. США, потенціал зростання — +3,9 млрд дол. США) та виробництво олій (експорт — 7 млрд дол. США, потенціал зростання — +2,8 млрд дол. США) [6]. Перспективним є також сектор переробки зерна (потенціал зростання експорту 80%, що становить +95 млн дол. США).

Таблиця 1 Показники річного споживання продовольства в Україні (2023-2025 рр.)

Продукт	Орієнтовне внутрішнє споживання (млн тонн/млрд шт.)	Раціональна норма на душу/рік	Рівень самозабезпечення
Зерно (хліб, борошно)	~5.5 – 6.0 млн т	~160 кг/особу	Понад 500% (надлишок)
Насіння соняшнику	~0.2 – 0.3 млн т (на олію)	~13-15 кг олії	Понад 1000%
М'ясо (всі види)	~1.8 – 2.0 млн т	~55-60 кг	95-100%
Молоко	~5.5 – 6.0 млн т	~180-200 кг	90-95% (імпортують сири)
Яйця	~8 – 9 млрд шт.	~260 шт.	100%
Картопля	~4.5 – 5.0 млн т	~140 кг	98-100%
Овочі (борщовий набір)	~4.0 – 4.5 млн т	~120-140 кг	90-95% (залежить від сезону)
Цукор	~1.0 – 1.1 млн т	~35-38 кг	Понад 150% (експортується)

Джерело: Складено автором на основі статистичних даних

Експортний потенціал стримується фізичними обмеженнями: блокуванням морських портів, пошкодженням енергомереж, що впливає на роботу елеваторів, та дефіцитом вагонів-зерновозів. Частково ці ризики компенсуються розвитком "шляхів солідарності" ЄС (річка Дунай, залізниця).

На основі аналізу стратегічних документів та ринкових звітів розроблено прогноз ключових показників продовольчого ринку України до 2030 року.

За даними Wresearch [8], обсяг ринку продуктового ритейлу України прогнозується на рівні зі збереженням висхідного тренду в період 2026-2031 років, історичні дані охоплюють період 2021-2024 роки. StrategyHelix [9] прогнозує, що ринок снєків досягне 4,7 млрд дол. США до 2030 року, хоча зростання буде відносно помірним — близько 3,12%, причому збільшення відбуватиметься переважно за рахунок цінового фактора.

IER [6] визначив такі цільові показники зростання експорту за ключовими позиціями (табл. 2).

Таблиця 2 Прогнозні показники зростання експорту за ключовими позиціями на період до 2030 р.

Сектор	Експорт 2024 (млрд дол. США)	Потенціал зростання до 2030 (млрд дол. США)	Темп зростання
Зернові та олійні культури	12,9	+3,9	+30%
Олії та жири	7,0	+2,8	+40%
Продукція борошномельної промисловості	~0,12	+0,095	+80%
Виробництво меблів (деревообробка)	~0,89	+0,125	+14%

Джерело: Розроблено автором за даними [6]

Враховуючи демографічні тенденції (зменшення чисельності населення, старіння), євроінтеграційні

зміни стандартів якості та поступове відновлення купівельної спроможності, очікується:

- зернові продукти: стабілізація споживання на рівні 150-160 кг/особу за рік;
- м'ясо та м'ясопродукти: поступове зростання до 65-70 кг/особу за рік (наближення до середньоевропейських показників);
- молокопродукти: зростання споживання твердих сирів при стабілізації споживання рідкого молока;
- фрукти та ягоди: значне зростання (до 50-60 кг/особу за рік);
- овочі: стабілізація з трендом на збільшення частки переробленої продукції.

Ухвалена Кабінетом Міністрів Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні до 2030 року [7] та оновлювана Стратегія розвитку сільських територій визначають такі пріоритети:

1. Євроінтеграційний вектор: адаптація аграрного законодавства до норм ЄС, гармонізація стандартів якості;
2. Експортна стратегія 2030: перехід від сировинної моделі до агропромислової, розширення ринків збуту [7];
3. Кліматична трансформація: впровадження сталих методів ведення сільського господарства [10];
4. Інфраструктурне відновлення: відновлення зрошувальних систем, гуманітарне розмінування земель [10];
5. Розвиток сільських територій: створення робочих місць, підтримка місцевого бізнесу.

Розроблений прогноз базується на таких гіпотезах: припинення активних бойових дій до 2026-2027 років; поступове відновлення морських портів; збереження торговельного режиму з ЄС; міжнародна фінансова

підтримка. Основні ризики: затягування війни, поглиблення демографічної кризи, блокування експорту.

Висновки. Сучасний продовольчий ринок України довів свою надзвичайну стійкість. Незважаючи на повномасштабну війну, у 2023-2025 роках відбулося кількісне зростання торгових мереж (+310 магазинів у 2024 р.) та відновлення товарообороту до 770,7 млрд грн [4].

Механізми ринку зазнали трансформації: конкуренція поступилася місцем викликам безпеки та логістики; ціноутворення стало похідним від вартості енергоносіїв; державне регулювання ефективне лише в короткостроковому періоді для базових товарів.

Забезпеченість основними продуктами (зерно, олія, яйця, картопля) є абсолютною. Критичний імпорт стосується переважно фруктів та окремих видів молочної продукції.

Україна зберігає статус "житниці світу" (36-38% глобального ринку соняшникової олії). За оптимістичним сценарієм, до 2030 року експорт зернових та олійних культур може зрости на 30-40% [6].

Стратегія 2030 [7; 10] визначає курс на євроінтеграцію, кліматичну трансформацію та перехід від сировинного експорту до продукції з доданою вартістю.

Подальші дослідження мають зосередитися на аналізі впливу демографічної кризи на структуру споживчого кошику, дослідженні ефективності механізмів державної цінової стабілізації в умовах блекаутів та моделюванні сценаріїв поствоєнної відбудови логістики.

Література:

1. Організаційно-економічні засади розвитку підприємництва та інтеграційних відносин в аграрному секторі : монографія / [Малік М.Й., Лупенко Ю.О., Шпикуляк О.Г. та ін.] ; за ред. М.Й. Маліка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2025. 300 с. ISBN 978-966-669-643-7.
2. Бокій О.В. Методичний підхід до оцінки продовольчої безпеки в регіонах України. Продовольчі ресурси. 10(19). (2022). С. 191–199. <https://doi.org/10.31073/foodresources2022-19-22>.
3. ТОП 50 food-ритейлерів України за обсягом товарообороту, 2024 р. Фінансові підсумки розвитку ринку продовольчого ритейлу України в 2024 р. AllRetail Ukraine. 2024. 45 с.
4. Pro-Consulting. Аналіз ринку роздрібної торгівлі продуктами харчування в Україні. 2025 рік. Київ. 2025. <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-roznicnoj-torgovli-produktami-pitaniya-v-ukraine-2025-god>.
5. EastFruit. Перспективи розвитку ягідництва в Україні: експортний потенціал чорниці до 2030 року. URL : <https://agreview.com/content/roslyny/ukrayina-demonstruye-perspektyvy-rozvytku-yagidnoyi/>
6. Kovalenko V., Sheludko S., Aranchyi V., Chumak V., Doroshenko O. Export of agricultural products as a determinant of currency security of Ukrainian economy. Agricultural and Resource Economics. 2024. Vol. 10. No. 3. Pp. 56–79. URL : <https://doi.org/10.51599/are.2024.10.03.03>.
7. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 15.11.2024 № 1163-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>.
8. Wresearch. Ukraine Grocery Retail Market (2025-2031): Trends, Outlook & Forecast. Product Code: ETC12394997. 2025. 112 p.
9. StrategyHelix. Ukraine Snacks Market 2025-2030: Growth, Trends, and Forecast. Industry Report. 2025. 56 p.
10. Horizon Europe Office in Ukraine. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки до 2030 року в умовах євроінтеграції : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (листопад 2025 р., Київ). 2025. 210 с.

References:

1. Malik, M. Y., Lupenko, Y. O., Shpykuliak, O. H., et al. (2025). Organizational and economic foundations of entrepreneurship development and integration relations in the agricultural sector (M. Y. Malik, Ed.). Kyiv, Ukraine: National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics". ISBN 978-966-669-643-7.
2. Bokii, O. V. (2022). Methodological approach to assessing food security in the regions of Ukraine. *Food Resources*, 10(19), 191–199. <https://doi.org/10.31073/foodresources2022-19-22>
3. Top 50 food retailers of Ukraine by turnover volume, 2024: Financial results of the development of the food retail market of Ukraine in 2024. (2024). AllRetail Ukraine.
4. Pro-Consulting. (2025). Analysis of the food retail market in Ukraine: 2025. Kyiv, Ukraine. <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-roznicnoj-torgovli-produktami-pitaniya-v-ukraine-2025-god>
5. EastFruit. (n.d.). Prospects for berry farming development in Ukraine: Export potential of blueberries until 2030. <https://agreview.com/content/roslyny/ukrayina-demonstruye-perspektyvy-rozvytku-yagidnoyi/>
6. Kovalenko, V., Sheludko, S., Aranchyi, V., Chumak, V., & Doroshenko, O. (2024). Export of agricultural products as a determinant of currency security of the Ukrainian economy. *Agricultural and Resource Economics*, 10(3), 56–79. <https://doi.org/10.51599/are.2024.10.03.03>
7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024). On approval of the Strategy for the development of agriculture and rural areas in Ukraine until 2030 and approval of the operational action plan for its implementation in 2025–2027 (Order No. 1163-r, November 15, 2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>.
8. Wresearch. (2025). Ukraine grocery retail market (2025–2031): Trends, outlook & forecast (Product Code ETC12394997).
9. StrategyHelix. (2025). Ukraine snacks market 2025–2030: Growth, trends, and forecast. Industry report.
10. Horizon Europe Office in Ukraine. (2025). Strategies for the development of the agricultural sector of the economy until 2030 in the context of European integration: Proceedings of the international scientific and practical conference (November 2025, Kyiv, Ukraine).

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License